

Personības attīstības iespējas Latvijas izglītības normatīvo aktu kontekstā

Beatrise Garjane, *Riga Teacher Training and Educational Management Academy*, Inese Augskalne, *Latvia University of Agriculture*

Kopsavilkums. Personības jēdziens ir būtisks izglītības procesā. Tādēļ rakstā, izmantojot kontentanalīzes metodi tiek analizēti Latvijas izglītības konceptuālie dokumenti, likumi un Ministru Kabineta noteikumi, lai noskaidrotu, kādu vērtību tie piešķir personības attīstības iespējām. Lai izpētītu, kā šie dokumenti ietekmē skolu darbu, izmantotas intervijas ar skolu direktoriem. Darba gaitā tiek konstatētas vairākas būtiskas atšķirības pedagoģijas un Latvijas izglītības normatīvo dokumentu skatījumā uz personības jēdzienu un personības attīstības perspektīvām, kas var radīt problēmas izglītībai izvirzīto uzdevumu sasniegšanā.

Atslēgas vārdi: pedagoģija, izglītība, audzināšana, personība, likumdošana.

Pedagoģija ir neiedomājama bez personības attīstības izpratnes jēdziena. To zina katrs, kas ir studējis pedagoģiju un saskāries ar izglītības procesa analīzi un pētniecību. Pedagoģija tiek definēta kā zinātnes nozare, kas pētī mācību un audzināšanas teorijas un prakses vienotību, lai izglītotu, attīstītu personību [1]. Pedagoģiskajā procesā tiek īstenoti mācību un audzināšanas uzdevumi, veicinot personības attīstību un liekot pamatus tās sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai. Izglītības process ietver personības veidošanas un veidošanās darbību, mācību un audzināšanas darbību vienotību. Izglītība kā līdzeklis un pamats kultūras un personības tālākai pilnveidei, savu spēju realizēšanai ir sabiedrības darbības forma un tās pastāvēšanas nosacījums[1].

Šajos izvilkumos no pedagoģijas, pedagoģiskā procesa un izglītības definīcijām gribētos akcentēt uzmanību uz jēdzienu 'personība'. Mūsdienu Latvijas realitātē var veidoties priekšstats, ka personības jēdziens ir tikai aizgājušajai padomju laiku pedagoģijai raksturīgs un pirmajos pēcpadomju gados tika lietots pieraduma dēļ. Tomēr, iepazīstoties ar Eiropas pedagoģijas sasniegumiem, varam novērot, ka tur personības jēdzienam un personības attīstībai, runājot par izglītības procesu, tiek pievērsta īpaša nozīme.

Aplūkojot izglītību kā audzināšanas un izglītošanas vienību, Brecinka[2] definē audzināšanu kā „darbības, ar kurām cilvēki mēģina kādā noteiktā aspektā veicināt citu cilvēku personības attīstību”. Audzināšanas jēdziens ietver procesu un rezultātu, nolūku un darbību, situāciju un nosacījumu, darbību ar nolūku un funkcionālu, vēsturisku un pāri laikam stāvošu apziņas saturu. Audzināšana ir mijiedarbība un reprodukcija, bet vispirms komunikācija. Audzināšanas mērķi rodas dialektiskā procesā starp pieredzi un kritisko refleksiju. Šis process ir neiespējams bez personību līdzdalības tajā – gan audzinātāja, gan audzināmā personības. Tas paredz pieaugošu audzināmo

iesaistīšanos audzināšanas procesā, diskusijas ar tiem par pašu izvirzītiem mērķiem un vērtībām. Tās parāda mērķu vēsturiskās pārmaiņas, stabilizē un atjauno sabiedrības vērtību izpratni. Audzināšanu raksturo kā veidošanu sociālajam, caur kuru notiek socializācija, un tās abas tiek skatītas kā kulturizācijas sastāvdaļas.[2]

Audzināšanas mērķu pārmaiņas saistītas ar izmaiņām cilvēkos, kuras inspirē pārmaiņas ekonomiskajos procesos un politiskajās sistēmās.

Izglītība ir process mūža garumā, kas ietekmē cilvēka personības izaugsmi un attīstību un kā tāda ietver arī pašaudzināšanas momentus.

Personība patstāvīgi pieņem lēmumus un realizē tos atbilstoši saviem ideāliem. Tāpēc tās attīstības procesā ir nozīmīgas gan ekonomiskā, politiskā un kultūras sistēma, gan kultūriskās „objektīvizācijas”, kuru ietvaros, bez nepieciešamības pašapliecināties un orientēties laikā un telpā, personībai ir raksturīgi arī jēgas meklējumi. Tas ietver sevī jēdzienus: nākotne, atbildība, autonomija, solidaritāte, saprāts [2]

Mūsdienu izglītības jēdzienu formulējot, tiek izvirzīti četri galvenie aspekti:

- 1) darba jēdziena izmaiņas. Notiek profesiju kvalifikācijas pārstrukturēšanās un darba kā dzīves priekšnosacījuma pārmaiņas. Tāpat līdzās vispusīgajām kompetencēm topošais cilvēks jā sagatavo darba dzīves pieaugošajai komplicētībai: viņam pastiprināti jāapgūst prasme analizēt un sintezēt – ne tikai tehniskajā, bet arī sociālajā izpratnē.
- 2) racionālisma jēdziena paplašināšana. Mūsdienu postmodernisma apstākļos domāšanas jēdzienu paplašina, tajā iekļaujot arī emocionalitātes, jutekliskuma, vienotas dzīves uztveres u.c. formas.
- 3) subjektivitāte un īstenības pārstrāde. Pasaules skaidrojumā arvien lielāku nozīmi iegūst mediji. Mediju radīti īstenības attēli veido mūsu izpratni par pasauli un uzsver atšķirīgo tās interpretācijā. Multikultūru izglītība varētu palīdzēt nepazīstamo uzskatīt par patstāvīgu, bagātinošu parādību. Izglītība rada auglīgu pamatu saskarsmei ar sevi un pasauli, ietverot gan akceptēšanas un piekāpšanās spēju, gan sava viedokļa un pasaules uzskata salīdzināšanu.
- 4) vērtīborientācija un ētika. Bez faktisko zināšanu apguves izglītība sniedz iespēju orientēt savu gribu un būt atbildīgam. Pasaulē ar pieaugošām sabiedriskajām pretrunām, arvien kompleksākām problēmām un strīdīgām vērtīborientācijām arvien svarīgāka kļūst spēja argumentēt un kritizēt, spēja redzēt perspektīvā. Izglītības uzdevums ir cilvēkiem sniegt iespēju diskusijas ceļā akceptēt tādu dzīvi, par kuru viņi var

paši lemt un uzņemties atbildību savu līdzcilvēku priekšā [2]

Tātad izglītības funkcija ir ne tikai ievadīt individu sabiedrībā un „vingrināt” viņu ievērot tās likumus, bet arī izveidot kritisku, reflektīvu distanci.

Pedagoģiskā doma un noteikts audzināšanas un izglītības modelis darbojas kultūras kontekstā un cieši saistīta ar valodu. Lūkojoties uz šo jautājumu no valodas filozofijas viedokļa, jāatzīmē, ka cilvēka apziņā veidojas valodiski izprasta pasaules aina. Tā rodas neapzināti, pēc tās valodas iekšējiem likumiem, kurā mēs domājam un sarunājamies.

Maija Kūle raksta: „Cilvēks ir savas valodas varā... Vārds valda pār viņa rīcību un uzvedību... Savā ziņā varētu teikt, ka nevis valoda ir līdzeklis mums, bet mēs - līdzeklis valodai” [3]

Tādēļ, mēģinot izprast Latvijas izglītības attīstības tendences un mūsdienīgu izglītības politiku, ir būtiski svarīgi pievērst uzmanību izglītības normatīvajiem dokumentiem un

to valodai, koncentrējoties uz to, kādu vietu šajos dokumentos ieņem personības jēdziens, personības attīstības vai personības pilnveides uzdevumi.

Latvijas valsts izglītības politika atspoguļojas valsts normatīvajos aktos:

- konceptuālajos dokumentos (Latvijas izglītības koncepcija, Izglītības attīstības koncepcija 2007-2013. gadam, Nacionālais attīstības plāns

- likumos (Izglītības likums, Vispārējās izglītības likums, Profesionālās izglītības likums, Augstākās izglītības likums)

- Ministru Kabineta noteikumi par izglītības pakāpju (pamata, vidējās, augstākās) standartiem.

Analizējot šos dokumentus, var gūt priekšstatu, vai un cik lielā mērā valsts izglītības politika respektē audzināšanas mērķu realizāciju kā vienu no izglītības procesa sastāvdaļām un nodrošina ilgtermiņā personības attīstības iespējas.

1. TABULA

PERSONĪBAS JĒDZIENS IZGLĪTĪBAS KONCEPTUĀLAJOS DOKUMENTOS

Dokuments	Pieņemšanas gads	Personības jēdziens minēts	Tā iespējamie saturiskie sinonīmi
Latvijas izglītības koncepcija	1995.	23 reizes	Bērns, jaunietis, audzēknis, pedagogs, vecāki, pieaugušie
Nacionālais attīstības plāns	2006.	2 reizes	Cilvēks, indivīds
Izglītības attīstības koncepcija 2007. - 2013.gadam	2006.	nav	Cilvēks, izglītojamie, studējošie, akadēmiskais personāls, bērni, jaunieši, vecāki

Latvijas izglītības koncepcija (1995) ir uzskatāma par izglītības attīstības stratēģisko pamatu [4]. Tā ir izstrādāta un pieņemta vairāk kā pirms desmit gadiem, tomēr tās definētie mērķi un uzdevumi ir pietiekoši mūsdienīgi un aktuāli. Šis dokuments nav atzīts par spēku zaudējušu, taču ir grūti atrodams. Koncepcija ir tikai publikāciju veidā, tā nav atrodama interneta vietnēs, uz to nav norādes IZM un ar to saistītās mājas lapās. Koncepcija uzsver domu, ka izglītība ir mērķtiecīgs personības attīstības process un rezultāts, daudzkārt lieto jēdzienus personība, attīstīta personība un dažādos tā saturiskos sinonīmus.

Nacionālais attīstības plāns [5], kas pieņemts 2006.gadā un paredz Latvijas valsts attīstību laika periodā no 2007. līdz 2013. gadam, uzsver, ka tā stratēģiskais mērķis ir

„Izglītība un zināšanas tautsaimniecības izaugsmei un tehnoloģiskai izcilībai”[5], bet viena no prioritātēm ir „izglītots un radošs cilvēks”, un Latvijas izglītības sistēmai „attīstot radošas un mērķtiecīgas personības, nodrošinot zināšanas un prasmes visa mūža garumā, jāveido izglītota un zināša sabiedrība. Kaut arī šis dokuments pievērš daudz uzmanības izglītības jautājumiem, tā galvenokārt tiek virzīta uz „zināšanu sabiedrības” veidošanu, informācijas pieejamību dažādos jautājumos, profesionālo prasmju attīstību. Kaut arī dokuments piemin izglītota un kultūrāla cilvēka pašizpaušmes un pašizglītības nozīmi mūžizglītības kontekstā, šī doma negūst plašāku izvērumu risināmo uzdevumu daļā.

Izglītības attīstības koncepcija 2007.-2013. gadam, kas pieņemta 2006. gadā, būtībā ir Latvijas valsts izglītības stratēģiskās attīstības plāns [6]. Tai vajadzēja kļūt par Nacionālā attīstības plāna izvērumu un konkrētizējumu izglītības jomā, diemžēl šķiet, ka šis dokuments šo funkciju nepilda. Dokuments bija grūti atrodams, kaut gan eksistēja

elektroniskā formā šī raksta tapšanas gaitā. Zīmīgi, ka tas nebija tieši piesaistīts IZM mājas lapai. Šajā dokumentā personības jēdziens un personības attīstība kā izglītības mērķis neparādās (Skat.1. tabulu). Kad darbs pie šī raksta tuvojās noslēgumam, aplūkojamā Izglītības attīstības koncepcija izzuda un norādītajā tīmekļa vietnē diemžēl vairs nav atrodama. Autoru rīcībā ir saglabājusies tās izdruka.

Salīdzinot šos dokumentus, redzams, ka pirmajā no tiem personības jēdziens tiek minēts daudzkārt, norādot gan uz to, ka izglītība veido cilvēcisku personību, gan uz nepieciešamību attīstīt personības nacionālo apziņu un atvērtību pret citu tautu vērtībām, gan tikumiski atbildīgu personību. Var pieņemt, ka šie uzdevumi atspoguļo vispārējos audzināšanas un izglītības uzdevumus pietiekami plašā spektrā. Otrajā dokumentā personības jēdziens pieminēts garāmejojot un nekļūst par tā saturu noteicošo un veidojošo elementu. Trešajā dokumentā personības jēdziens nav minēts ne reizi. Tas neparādās ne mērķu formulējumā, ne atsevišķu izglītības pakāpju analizē. Vietām dokumentā atrodamas netiešas norādes uz personības attīstības nepieciešamību izglītības procesā un sistēmā, kas gan negūst tālāku izvērumu un attīstību. Tā, piemēram, kaut gan sākotnēji formulēts, ka mūžizglītība „balstās uz iekšēju vajadzību garīgi pilnveidoties un ārēju faktoru izraisītu nepieciešamību iegūt un papildināt savs zināšanas un prasmes, tālākajā tekstā tiek runāts tikai par kvalifikāciju un pārkvalifikāciju, tas ir, profesionālajām prasmēm un zināšanām[6]. Formulējot izglītības problēmas, dokumentā tiek atzīts, ka „nav pietiekami nodrošināta vērtībuzglītība, nepietiekama izglītības iestādes un vecāku sadarbība bērnu un jauniešu audzināšanā, tādēļ var iestāties vērtībuzglītības krīze” [6]. Arī šo var uzskatīt par netiešu norādi uz personības attīstības nepieciešamību, taču tālākajā šī jautājuma izklāstā

vērojama jēdziena nepelnīta sašaurināšana. Pie izglītības attīstības politikas mērķiem norādīts, ka izglītības attīstības politikas centrā ir cilvēks, kuram ir iespējas iegūt izglītību mūža garumā. Nosaucot konkrētu mērķi, minēts mērķis "paaugstināt izglītojamo zināšanu, vērtībizglītības un dzīvesprasmju apguves kvalitāti". Īstenojot šo mērķi, paredzēts sasniegt rezultātu, ka „izglītības iestādēs tiek īstenots kvalitatīvs, labi koordinēts vērtībizglītības darbs.” [6] Aplūkojot uzdevumus šī mērķa īstenošanai, atzīmēta nepieciešamība nodrošināt vērtībizglītībai nepieciešamo metodisko atbalstu, izstrādāt audzināšanas darba programmu 2007.-2011. gadam, pilnveidojot sadarbību ar vecākiem utt. Paredzamie rezultāti: Mācību stundās un ārpusklases pasākumos īsteno vērtībizglītību, bērniem un jauniešiem ir iespējas iesaistīties dažādos skolas, rajona un valsts mēroga pasākumos un aktivitātēs savus spēju un vērtīborientācijas apliecināšanai.

Nākas secināt, ka personības jēdziena ignorēšana veicina

pārējo izglītības politiku veidojošo jēdzienu satura sašaurināšanu, jo gan mūžizglītības jēdziens tiek sašaurināts līdz profesionālām prasmēm un zināšanām, gan vērtībizglītība līdz tās īstenošanai noteiktos „pasākumos”. Interesants moments ir tas, ka šajā dokumentā nav skaidrots, ko autori un tāpat arī dokumenta lasītāji un īstenotāji saprot un saprašanās ar vērtībizglītību.

Pretēji tam, Izglītības koncepcija [4] uzsver, ka pati izglītība ir personisku, sabiedrisku un vispārcilvēcisku pamatvērtību, kas balstās uz humanitātes, demokrātiskuma, individualizācijas, radošas darbības, tautiskuma, profesionalitātes, zinātniskuma, sistemātiskuma un mūsdienīguma principiem. Koncepcijā [4] tiek norādīts, ka izglītības mērķis ir radīt ikvienam cilvēkam iespējas veidoties par garīgi un fiziski attīstītu, brīvu un atbildīgu radošu kultūras personību.

Pievēršoties ar izglītību saistītajai valsts likumdošanai, varam novērot, ka arī likumi dažādā mērā lieto personības jēdzienu.

2. TABULA

PERSONĪBAS JĒDZIENS IZGLĪTĪBAS LIKUMDOŠANĀ

Likums	Pieņemšanas laiks	Pēdējo labojumu laiks	Personības jēdziena lietojums	Iespējamo saturisko sinonīmu lietojums
Izglītības likums	1998.	2006.	2 reizes	Cilvēks, jaunieši, izglītojamais (skolēns, students, klausītājs)
Vispārējās izglītības likums	1999.	2005.	1 reizi	Persona, izglītojamais
Profesionālās izglītības likums	1999.	2007.	Nav	persona
Augstskolu likums	1995.	2007.	1 reizi	persona

Izglītības likums [7] definē, ka likuma mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību. Nosaka, ka atbilstoši izglītojamā vecumam tiek dota iespēja:

- 1) iegūt zināšanas, un prasmes humanitāro, sociālo, dabas un tehnisko zinību jomā;
- 2) iegūt zināšanas un prasmes un attieksmju pieredzi, lai piedalītos sabiedrības un valsts dzīvē;
- 3) tikumiskai, estētiskai, intelektuālai un fiziskai attīstībai, sekmējot zinīgas, prasmīgas un audzinātas personības veidošanos.

Šajā likumā, kas ir uzskatāms par pamatu tālākai Latvijas izglītību reglamentējošai likumdošanai, tiek lietoti arī vesela rinda jēdzienu, kas zināmā mērā saturiski ir uzskatāmi par sinonīmiem personības jēdzienam vai ar kuriem šis jēdziens tiek aizstāts. Šeit pirmo reizi parādās jēdziens „izglītojamais” (Skat. tabulu Nr.2).

Balstoties uz Izglītības likumu, pieņemtais Vispārējās izglītības likums[8] jēdzienu „personība” lieto tikai vienu reizi, likuma mērķa formulēšanas procesā: „radīt apstākļus radošas, vispusīgi izglītotas personības veidošanai”. Paralēli tam tiek lietoti vārdi „persona”, „izglītojamais”.

Kā redzams no tabulas nr.2, Profesionālās izglītības likums [9] jēdzienu „personība” nelieto nemaz, Augstskolu likums [10] to lieto vienreiz, definējot augstāko izglītību kā izglītības pakāpi, kurā pēc vidējās izglītības iegūšanas notiek zinātnē vai mākslā, vai arī zinātnē un mākslā pamatota personības attīstība izraudzītajā akadēmisko vai profesionālo, vai akadēmisko un profesionālo studiju virzienā, kā arī sagatavošanās zinātniskai vai profesionālai darbībai.

Interesanti ir atzīmēt tendenci, kas novērojama likumu hronoloģijā: jo tuvāk mūsdienām ir likuma pieņemšanas laiks, jo mazāk tajā tiek runāts par personību kā izglītības procesa mērķi un rezultātu. Vienlaikus parādās vārdi, kas, lietoti kā saturiskie sinonīmi, tomēr atšķiras jēgas un apjoma ziņā. Piemēram, Izglītības likumā [7] minētais „izglītojamais”, kas tiek pieminēts arī Vispārējās izglītības likumā [8], rada priekšstatu par izglītības procesa pasīvu objektu. Savukārt, likumos [8,9,10] minētā „persona” zināmā mērā paplašina personības jēdzienu, kas uzsver domu, ka runāts tiek par cilvēku, kas rīkojas pēc noteiktiem tikumiskiem principiem un spēj atbildēt par savu rīcību, parasti – cilvēku ar sabiedriski nozīmīgām, spilgtām, pozitīvām īpašībām [1]. Ja personības jēdziens ietver vērtējumu cilvēka darbībai un īpašībām, tad personas jēdziens, attiecināms uz jebkuru individu, šādu vērtējumu neparedz.

3. TABULA

PERSONĪBAS JĒDZIENS MINISTRU KABINETA NOTEIKUMOS PAR IZGLĪTĪBAS PAKĀPJU STANDARTIEM

MK noteikumi	Nr, laiks	Personības jēdziena lietojums	Tekstā vai pielikumos
Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem [11]	Nr.715, 2008.gada 2.septembrī	85 reizes	1/84
Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem [12]	Nr.1027, 2006.gada 19. decembrī	28 reizes	-/28
Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu[13]	Nr. 211, 2000.gada 27. jūnijā	nav	nav
Noteikumi par valsts akadēmiskās izglītības standartu[14]	Nr. 2, 2000.gada 3. janvārī	nav	nav

Ministru kabineta noteikumi par dažādu izglītības pakāpju standartiem ir tie dokumenti, kas vistiešākā veidā nosaka izglītības saturu un prasības kāda izglītības līmeņa apguvei. Kā redzams no tabulas Nr.3, personības jēdziens atrodams tikai noteikumos valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem [12] un noteikumos par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem[13]. Lielo šī jēdziena lietojumu skaitu sastāda mācību priekšmetu standarti tādos priekšmetos kā ētika un kristīgā mācība, sociālās zinības (pamatskolā) , psiholoģija, politika, Latvijas un pasaules vēsture, ētika, filozofija (vidusskolā).

Veidojot šo pārskatu par personības attīstības iespējām Latvijas izglītības likumdošanas kontekstā, par šo jautājumu tika intervēti četri Rīgas skolu direktori. Lai respektētu personu datu konfidencialitāti, šeit apzīmēsim viņus ar alfabēta sākuma burtiem, sniedzot minimālu informāciju par katru no direktoriem:

- A. Rīgas vidusskolas direktore, skolēnu skaits skolā 1500, skolu vada 2 gadus;
- B. Rīgas vidusskolas direktore, skolēnu skaits skolā 1000, skolu vada 10 gadus;
- C. Rīgas ģimnāzijas direktors, skolēnu skaits skolā 450, skolu vada 10 gadus;
- D. Rīgas pamatskolas direktore, skolēnu skaits 600, skolu vada 8 gadus.

Visiem intervējamajiem tika lūgts izteikt savu viedokli par to, vai Latvijas izglītības likumdošana nodrošina personības attīstības iespējas izglītības sistēmas ietvaros, un cik lielā mērā tā nodrošina iespēju realizēt atbilstošās skolas koncepciju.

Direktori atzīmēja vairākus momentus. Likumdošanā neatspoguļojas skolas filozofija (A; C). Ir problēmas informācijas apmaiņā starp skolām, no vienas puses un Izglītības ministriju, likumdevējiem: informācijas plūsma ir vienpusīga, nav atgriezeniskās saiknes, likumdevēji un Izglītības ministrija nezina un neinteresējas par to, kā likumdošana ietekmē skolas ikdienas dzīvi (D; C; A), kā arī saiknes starp izglītības ministriju un augstskolām. Nav konsekvences pašā izglītības likumdošanā (C; D): kā piemērs tika minēts Ministru kabineta noteikumos parādījis nepietiekamā vērtējuma (nesekmības) jēdziens, kas nebija ne Izglītības koncepcijā, ne Izglītības likumā. Izglītības likumdošana „pastāv pati par sevi un atražo sevi”(C), tiek

izstrādāta, nebalstoties uz faktu un datu analīzi. Par personības attīstības iespējām esošās likumdošanas kontekstā grūti runāt, jo nav definēta audzināšanas funkcija (B; D), liekas, ka „personības veidošanās uzdevums paliek otrā plānā, aiz standartiem, kas tā arī nevar noformulēt attieksmju veidošanu un samazina to mācību priekšmetu apjomu, kam ir personības un vērtību veidošanas slodze”(B). Skolotāji, kas nav klašu audzinātāji, uzskata, ka uz viņiem neattiecas jautājums par skolēnu personības veidošanos (A; B). Direktori norāda uz audzināšanas koncepcijas trūkumu izglītības likumdošanā, jo tieši šāds dokuments varētu būt īpaši svarīgs, lai nodrošinātu personības attīstību izglītības procesā (B, D). Direktoru domas atšķirās jautājumā, vai likumdošana nodrošina iespējas realizēt skolas koncepciju. Kāds (B) uzskatīja, ka likumdošana visumā nodrošina iespēju izstrādāt skolas nolikumu un, iepazīstinot ar to vecākus, strādāt atbilstoši tam, jo „ne vecāki, ne skolēni, izglītības likumdošanu nestudē”. Cits (D) uzskata, ka „likumdošana pārāk netraucē”, cits (C) uzsver skolas filozofijas nepieciešamību un pašvaldības lomu tās iespēju nodrošināšanā.

Intervijas ar skolu direktoriem apliecina, ka konsekvences trūkums izglītības likumdošanā, visumā neizslēdzot personības attīstības iespējas, apgrūtina to realizēšanu praktiskajā izglītības darbā. Izglītības procesā iesaistītie domājošie pedagogi ir apjukuši pretrunās starp izglītības teoriju un praksi.

Likumsakarīgi rodas jautājums: kādēļ mūsu valsts izglītības normatīvie akti ir tieši tādi un ko tie vēstī visām izglītības procesā iesaistītajām pusēm? Kādēļ ir šāda starpība starp izglītības teoriju un normatīvajiem dokumentiem, kas reglamentā praksi? Kā normatīvo dokumentu leksika ietekmē mūsu kultūrvidi un domāšanu?

Šī pārskata rezultātā var izteikt diskusijas vērtus pieņēmumus, kurus pagaidām nevar ne viennozīmīgi apstiprināt, ne noliegt:

- 1) Trūkst loģikas un pēctecīguma normatīvo dokumentu izstrādē, to rašanos nosaka ekonomiski un politiski momenti, nevis pedagoģiski pētījumi.
- 2) Mēģinot reglamentēt izglītības dažādu pakāpju darbību

(sistēmai birokratizējoties) ir pazaudēts mērķis, kura dēļ pastāv izglītības sistēma.

3) Patērētājsabiedrības ietvaros vērtība ir tām zināšanām, kas ir praktiski pielietojamas. Personības jēdziena izzušana no profesionālās un akadēmiskās izglītības pakāpes reglamentējošiem dokumentiem liecina par ētikas un vērtību (garīgās izaugsmes) nevajadzīgumu – pēc to dokumentu autoru domām.

4) Mūsdienu Latvijā vispusīga personības attīstība vairs nav aktuāla un tātad nav vēlamais un īstenojamais izglītības rezultāts un kvalitātes saturs.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Skujiņa, Valentīna (autoru kol.vad.). Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp
2. **Gudjons, H.** *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. 394 lpp.
3. **Kūle, M., Kūlis, R.** *Filosofija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 656 lpp.
4. Latvijas izglītības koncepcija. *Latvijas vēsture*. 1997. 3(27): 75.- 95.lpp.
5. *Nacionālais attīstības plāns, apstiprināts ar Ministru kabineta 2006.gada 4.jūlija noteikumiem Nr. 564* [tiešsaiste]. Rīga: Nacionālais attīstības plāns [skatīts 28.11.2008.]. Pieejams: <http://www.nap.lv>
6. *Izglītības attīstības koncepcija 2007.-2013.gadam, akceptēta ar Ministru kabineta 2006.gada 27. septembra rīkojumu Nr.742* [tiešsaiste]. Rīga: Augstākās izglītības padome [skatīts 20.09.2008.]. Pieejams: http://www.aip.lv/koncept_doc_att-koncept.htm
7. *Izglītības likums* [tiešsaiste]. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija [skatīts 20.09.2008.]. Pieejams: <http://izm.gov.lv/normativie-akti/likumi/912.html>

8. *Vispārējās izglītības likums* [tiešsaiste]. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija [skatīts 20.09.2008.]. Pieejams: <http://izm.gov.lv/normativie-akti/likumi/913.html>
9. *Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem* [tiešsaiste]. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija [skatīts 20.11.2008.]. Pieejams: [http://izm.gov.lv/normativie-akti/MK.Nr.715_vidizgl_standarts-1\(Read-Only\)](http://izm.gov.lv/normativie-akti/MK.Nr.715_vidizgl_standarts-1(Read-Only))
10. *Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem* [tiešsaiste]. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija [skatīts 19.11.2009]. Pieejams: [http://izm.gov.lv/normativie-akti/39_MK_Nr1027_pamatizgl_standarts_291206-2\(Read-Only\)](http://izm.gov.lv/normativie-akti/39_MK_Nr1027_pamatizgl_standarts_291206-2(Read-Only))
11. *Noteikumi par valsts profesionālās vidējās izglītības standartu un valsts arodizglītības standartu* [tiešsaiste]. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija [skatīts 19.11.2008.]. Pieejams: [http://izm.gov.lv/normativie-akti/profesionala-izglitiba/05_MK_Nr211_Profesionala_izglitiba_standarts\(Read-Only\)](http://izm.gov.lv/normativie-akti/profesionala-izglitiba/05_MK_Nr211_Profesionala_izglitiba_standarts(Read-Only))
12. *Noteikumi par valsts akadēmiskās izglītības standartu* [tiešsaiste]. Rīga: Izglītības un zinātnes ministrija [skatīts 19.11.2008.]. Pieejams: <http://izm.gov.lv/normativie-akti/mk-noteikumi/augstaka-izglitiba/2087.html>

Beatrise Garjane. Dr. paed. (year 1998, University of Latvia). Associated Professor, Riga Teacher Training and Educational Management Academy, 1 Imantas 7.linija, Riga, LV-1083, Latvia, phone +37129710211, e-mail: beatrise.garjane@rpiva.lv

Inese Augskalne. Mg.paed.(year 1999, University of Latvia), Doctoral Student of Latvia University of Agriculture, lecturer of Riga Higher Institute of Religious Sciences, 4 Klosters Street, Riga, LV-1050, Latvia, phone+37129725945, e-mail: inkalne@gmail.com

Beatrise Garjane, Inese Augskalne. Possibilities for Personality Development in the Context of Latvia Education Legislation

The notion of a personality is an essential category in education. A personality makes decisions and implements them in life according to his/her ideals. The development of a personality depends on the economical, political and culture system as well as cultural „objectivizations” where along with self-actualizations and time-space orientation, a personality seeks also the meaning of life. This includes understanding of future, responsibility, autonomy, solidarity, reason. Understanding of modern education stresses the meaning of personality development in the education process, based on broadening the scope of concept of rationality, subjectivity and testing reality. Within a definite context of culture, the pedagogical thought reflects the world understood through language. Therefore, it is important to be acquainted with the laws on education, seeing what importance is given to the notion of personality and related concepts thereof. The article analyses definitive documents on education in Latvia- Conception of Education, various laws and Cabinet of Ministers rules and regulations concerning education and development of person. To assess their influence on school work and life, school principals have been interviewed. The article finds a number of discrepancies in the treatment of personality and personality development in the normative documents on education in Latvia. The analysis of the normative documents shows insufficient attention and focus on the personality development of students. This creates a certain contradiction between theory of education and the documents regulating the actual teaching practice; this creates confusion among educators and teachers, and can create problems in reaching the goals set for education.

Бэатрисе Гаряне, Инесе Аугшкayne. Возможности развития личности в контексте нормативных документов Латвийской системы образования

Категория личности является основополагающей в педагогике. Личность способна на самостоятельное принятие решений и воплощение их соответственно своим идеалам. В развитии личности важную роль играют как экономическая, политическая и культурная системы, так и необходимость самоутверждения, ориентации в пространстве и времени, поиски смысла. Это включает в себя понятия будущего, ответственности, автономии, солидарности, разума. Современная педагогика, исходя из необходимости, возникающей в связи с изменениями понятия труда, расширением понятия рациональности, возрастающей роли субъекта в необходимости оценки действительности, решения вопросов этики и нравственных ценностей, обращает особое внимание на необходимость развития личности в процессе образования. Действуя в рамках определённой культурно – языковой среды, педагогическая мысль отражает определённое языковое восприятие действительности. В связи с этим, чтобы понять политику Латвии в области образования, имеет смысл рассмотреть соответствующие документы, определяя, какое внимание они уделяют личности, каким образом в них отражены задачи её развития в рамках педагогического процесса. Данная статья анализирует с этой точки зрения концептуальные документы образования в Латвии, ряд законов и указов Кабинета Министров. В процессе анализа выявляется, что некоторые из названных документов не уделяют должного внимания вопросам развития личности. Чтобы лучше понять влияние этих документов на работу школы, проведены интервью с директорами школ. В ходе работы выявлены ряд существенных несоответствий между взглядами на понятие личности и необходимость её развития в педагогике и нормативных документах латвийской системы образования. Это может стать серьёзным препятствием в достижении целей, которые стоят перед современным образованием.